

Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι μακροοικονομικές επιπτώσεις

Description

Ιωάννης Τιρκίδης*

Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι κυρώσεις, θα έχουν βαθιές επιπτώσεις στην ίδια τη ρωσική οικονομία, προκαλούν γεωπολιτική ρήξη, και σίγουρα θα έχουν σοβαρές μακροοικονομικές επιπτώσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την παγκόσμια οικονομία γενικότερα. Η αντιμετώπιση των συνεπειών θα είναι μια μακρά και επίπονη διαδικασία που θα καταλήξει σε μια πολύ διαφορετική παγκόσμια τάξη πραγμάτων από αυτή που γνωρίζουμε. Σε αυτό το άρθρο συζητάμε τις μακροοικονομικές επιπτώσεις του πολέμου και τις πολιτικές επιλογές.

Η Ευρώπη επαναπαύεται ίσως στη μεγαλοσύνη της, τη σχετική αφθονία της, την εξελιγμένη οικονομία και τους δημοκρατικούς της θεσμούς. Ωστόσο, η ιστορία μπορεί να επαναλαμβάνεται ή να ομοιοκαταληκτεί, αλλά ποτέ δεν ξέρεις ποιο μέρος της. Η Ρωσία για παράδειγμα ήταν στη μία πλευρά των συγκρούσεων σε όλους τους ευρωπαϊκούς πολέμους. Έχει δύσκολο έδαφος, μακριά σύνορα και είναι επίπεδη σε εφιαλτικό βαθμό για στρατιωτικούς σχεδιασμούς. Το αίσθημα ασφάλειας της είναι ιδιότυπο και είναι δύσκολο να το καταλάβεις, πόσο μάλλον να λειτουργήσεις μαζί του. Οι κυρώσεις είναι αυστηρές και σκοπό έχουν να αποκόψουν τη Ρωσία από τον δυτικό κόσμο και το δολαριακό σύστημα συναλλαγών. Αλλά η Ευρώπη έχει τους δικούς της δαίμονες να αντιμετωπίσει. Είναι μια Ένωση με αποδεδειγμένη αλληλεγγύη, με ευελιξία και προσαρμοστικότητα απέναντι στις αντιξοότητες. Όμως κατά βάθος υπάρχουν σοβαρές διαιρέσεις στις τάξεις της, μεταξύ Βορρά και Νότου, και Ανατολής και Δύσης. Όπως και

με την πανδημία, ο πόλεμος στην Ουκρανία παρέχει μια άλλη δοκιμασία για τη συνοχή της όχι μόνο από οικονομικής άποψης, αλλά και από στρατιωτικής αυτή τη φορά.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι κυρώσεις είναι ένα σοκ προσφοράς, που έρχεται επιπρόσθετα των πληθωριστικών πιέσεων που υπήρχαν ήδη από την πανδημία του Covid. Το «κανονικό» ή το «νέο κανονικό», όροι που επινοήθηκαν εν μέσω της πανδημίας, δεν είναι πλέον σχετικοί, τουλάχιστον με τις έννοιες που ίσχυαν πριν από αυτόν τον πόλεμο. Η Ευρώπη χρειάζεται ένα νέο σύνολο πολιτικών σε συνάρτηση με τα νέα δύσκολα μακροοικονομικά της δεδομένα. Χρειάζεται μια νέα δομή ενεργειακής ασφάλειας που θα την αποσυνδέει από τη Ρωσία, εάν αυτός είναι ο στόχος. Χρειάζεται ένα σύστημα άμυνας που να υποστηρίζει την προσπάθειά της για στρατηγική αυτονομία. Και ακόμα μια οικονομική αρχιτεκτονική που να προάγει την ολοκλήρωση και να διατηρεί την ενότητα των κρατών μελών. Είναι ένας μεγάλος κατάλογος προκλήσεων, και ο δρόμος μπροστά θα είναι περισσότερο δύσβατος, από ό,τι πιστεύαμε μόλις πριν από ένα μήνα.

Οι κυρώσεις θα βλάψουν αναμφίβολα τη ρωσική οικονομία, ίσως περισσότερο μακροπρόθεσμα παρά βραχυπρόθεσμα. Προς το παρόν, η Ρωσία υφίσταται περιορισμούς στις εισαγωγές από τη Δύση, πάγωμα περιουσιακών στοιχείων για τους ολιγάρχες και των αποθεμάτων της κεντρικής της τράπεζας, αλλά εξακολουθεί να πουλάει τα εμπορεύματά της, το πετρέλαιο και το φυσικό της αέριο, σε υψηλότερες τιμές. Εξακολουθεί να δημιουργεί πλεονάσματα τρεχουσών συναλλαγών, και αν ακόμη πάψει να εξυπηρετεί το εξωτερικό της χρέος, το πρόβλημα δε θα είναι δικό της. Όμως, μακροπρόθεσμα, η έλλειψη εισαγωγών τεχνολογίας και άλλου ζωτικού εξοπλισμού θα επιβραδύνει την οικονομική της πρόοδο. Η Ρωσία θα χρειαστεί να αναδιαρθρώσει την οικονομία της και να την αναπροσανατολίσει από δυτικά προς ανατολικά.

Ως εκ τούτου, τώρα, η Ρωσία έχει κάθε λόγο να θέλει να εμβαθύνει τη στρατηγική της συμμαχία με την Κίνα, και η Κίνα έχει κάθε λόγο να θέλει το ίδιο. Η στροφή της Ρωσίας προς τα ανατολικά δεν είναι ένα νέο φαινόμενο που προκύπτει από την απομόνωση που προκαλούν οι κυρώσεις. Αυτή η στροφή είναι ριζωμένη και χρονολογείται ίσως από τα χρόνια αμέσως μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Η Ρωσία δεν έχει αυταπάτες για τη θέση της στο δυτικό σύστημα. Δεν αποτελεί μέρος μιας ευρωπαϊκής τάξης ασφάλειας και η στροφή προς τα ανατολικά ήταν μια αναγκαιότητα. Έτσι, η Ρωσία βοήθησε την Κίνα σε διάφορους τομείς όπως της ενέργειας, της στρατιωτικής και της ναυτικής ισχύος. Σε αντάλλαγμα η Ρωσία έλαβε χρηματοδότηση και τεχνολογία. Η Κίνα επίσης, έχει πολλούς λόγους να συμμαχήσει με τη Ρωσία αυτή τη φορά. Μια συμμαχία διασφαλίζει τα κοινά τους σύνορα και ανοίγει για την Κίνα τους τεράστιους φυσικούς πόρους της Ρωσίας.

Θα υπάρξουν φυσικά μακροοικονομικές επιπτώσεις για την Ευρώπη και τον κόσμο. Όπως σημειώσαμε ήδη, ο πόλεμος και οι κυρώσεις είναι ένα σημαντικό σοκ προσφοράς, που διακόπτει τις αλυσίδες εφοδιασμού και προκαλεί σοβαρές ελλείψεις σε γεωργικά προϊόντα και μέταλλα. Οι τιμές της ενέργειας έχουν αυξηθεί και οι αγορές παραμένουν σφιχτές με τις τιμές να είναι πιθανό να παραμείνουν υψηλότερες για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Ως αποτέλεσμα, οι πληθωριστικές πιέσεις που δημιουργήθηκαν πριν από τον πόλεμο, έχουν τώρα κλιμακωθεί. Οι κεντρικές τράπεζες έχουν αρχίσει να αυξάνουν τα επιτόκια τους. Η Τράπεζα της Αγγλίας αύξησε τα επιτόκια της τρεις φορές το πρώτο τρίμηνο, στο 0.75%. Στις ΗΠΑ, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα αύξησε τα επιτόκια της κατά 0.25 στην τελευταία της συνεδρίαση στα μέσα Μαρτίου. Η ΕΚΤ δεν το έκανε στην τελευταία της συνεδρία τον Μάρτιο, αλλά καθόρισε ότι η ποσοτική χαλάρωση πιθανότατα θα τελειώσει νωρίτερα παρά αργότερα και ότι τα επιτόκια μπορεί να αρχίσουν να αυξάνονται νωρίτερα.

Πώς αντιδρούν οι κεντρικές τράπεζες έναντι του πληθωρισμού, εξαρτάται από τη φύση του. Εάν ένα σοκ προσφοράς είναι προσωρινό και οι πληθωριστικές πιέσεις θα εκτονωθούν στο άμεσο μέλλον για παράδειγμα, οι κεντρικές τράπεζες δεν χρειάζεται να αντιδράσουν καθόλου. Οι κεντρικές τράπεζες πρέπει να αντιδράσουν αν υπάρξουν καλούμενες επιπτώσεις δευτέρου γύρου, δηλαδή εάν το υψηλότερο κόστος τροφοδοτήσει υψηλότερες τιμές, και εάν οι μισθοί αρχίσουν να αυξάνονται πέρα από την παραγωγικότητα.

Υπάρχει, επομένως, ένα δίλημμα πολιτικής για την ΕΚΤ. Η αύξηση των επιτοκίων που θα περιορίζε τον πληθωρισμό θα ενίσχυε την αβεβαιότητα και θα επηρέαζε αρνητικά την

ανάπτυξη. Δεν είναι όμως μόνο η ανάπτυξη. Η αύξηση των επιτοκίων θα επιτείνει τις αδυναμίες της ευρωζώνης. Η νομισματική πολιτική ήταν υπερβολικά επεκτατική για μεγάλο χρονικό διάστημα και έτσι δημιούργησε μια πληθωριστική έφεση. Ο πονοκέφαλος της ΕΚΤ είναι ακριβώς ο κίνδυνος κατακερματισμού των αγορών κρατικών ομολόγων και η αύξηση των περιθωρίων. Για να αποφευχθεί ο κατακερματισμός αυτός, θα απαιτηθεί μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τις αγορές περιουσιακών στοιχείων. Η ΕΚΤ θα διαπιστώσει επίσης, ότι θα χρειαστεί να ανεχθεί υψηλότερο πληθωρισμό για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ότι θα ήθελε, πριν αυξήσει τα επιτόκια της.

Η κρίση έχει επίσης σημαντική δημοσιονομική διάσταση. Θα χρειαστούν πρόσθετες και μεγάλες δημοσιονομικές δαπάνες και ορισμένες θα είναι μόνιμες και επαναλαμβανόμενες. Οι ευρωπαϊκές χώρες θα αυξήσουν τις ετήσιες αμυντικές τους δαπάνες. Θα πρέπει επίσης να επενδύσουν σε ενεργειακές υποδομές για να αποσυνδεθούν από τη ρωσική εξάρτηση. Η Γερμανία, για παράδειγμα, έχει ήδη ανακοινώσει την κατασκευή δύο τερματικών LNG για την εισαγωγή LNG από χώρες άλλες από τη Ρωσία. Αυτές οι δαπάνες θα προστεθούν στις ήδη αυξημένες δαπάνες για την πράσινη μετάβαση. Το δημοσιονομικό δίλημμα αφορά στη χρηματοδότηση αυτών των πρόσθετων δαπανών με παράλληλη διατήρηση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας μακροπρόθεσμα. Οι λύσεις θα πρέπει να προέλθουν από έναν συνδυασμό πραγμάτων. Μέρος από χρηματοδότηση χρέους, μέρος από υψηλότερη φορολογία, μέρος δαπάνες σε επίπεδο ΕΕ και μέρος από εθνικό επίπεδο. Ο πόλεμος είναι ένα ασύμμετρο σοκ και ορισμένες χώρες θα επηρεαστούν πιο σοβαρά από άλλες.

Καταλήγοντας, ο πόλεμος στην Ουκρανία είναι ένα ορόσημο με συνέπειες που θα είναι πολύπλευρες και μακροχρόνιες. Αυτές οι συνέπειες θα είναι τόσο οικονομικές όσο και γεωπολιτικές. Αυτή τη φορά η ΕΕ θα πρέπει να βασιστεί περισσότερο στα εργαλεία δημοσιονομικής πολιτικής για αντιμετώπιση της κρίσης, και να είναι πολύ προσεκτική με τη νομισματική της πολιτική. Μακροπρόθεσμα, η Ευρώπη θα πρέπει να επανεξετάσει όχι μόνο την άμυνα και την ενεργειακή της ασφάλεια, αλλά και τη δημοσιονομική της αρχιτεκτονική, την ανθεκτικότητα των κρατών μελών της, και την στρατηγική της αυτονομία. Θα χρειαστούν πολλά χρήματα ασφαλώς, και πολλή ευρηματικότητα.

** Ο Ιωάννης Τιρκίδης είναι Διευθυντής Οικονομικών Ερευνών στην Τράπεζα Κύπρου και Πρόεδρος της Εταιρείας Κυπριακών Οικονομικών Μελετών. Οι απόψεις είναι προσωπικές.*